

Marosi Gergely emlékére.

Ezelőtt 23 évvel három ifju tanuló találkozott a kolozsvári unitárium collegiumban, kik aztán egy osztályban, egy padon és épen egymás mellett foglaltak helyet.

Majd a főtanodai tanulmányok bevégezte után, együtt utaztak külföldre, ott az egyetemeken együtt tanultak tovább; azután néhány országot beutazván, hazatértek s mind hárman ugyanazon pályára, a tanári pályára léptek.

A három ifjut az iskolai élet, két évi külföldi vándorlás, ugyanazon pálya, az ifjuság s annak százféle derüje és boruja, a férfikor komoly törekvései, szóval 23 esztendő, s mindezek mellett jellemök s egyéni tulajdonaik szoros barátságba fűzték.

A boldog ifjukornak adta a természet azt a varázshatalmat, mely a sziveket összszeforrasztja s azokban az igaz barátságot megköti. Mint a tavaszi napsugarak pezsgő életet hintenek mindenfelé, így az ifju lélek nemes hevülése százféle érdeklődést, tervet, örömet keres és terjeszt maga körül, melyek által a barátság észrevétlenül és feloldhatatlanul szövődik!

A sors által összefűzött három jó barátot gyakran nevezték „triumviratus“-nak, „trifolium“-nak sat. Ha volt köztök olykor egyegy kis vita, egyenetlenség, az is csak azért volt, hogy azután megint annál inkább egyek legyenek.

Midőn már ugy látszott, hogy a megedzett baráti viszonyon semmi körülmény sem változtathat, eljött a halál, bebizonyította, hogy neki itt is van hatalma, s a három jó barát egyikét, Marosi Gergely, sz.-kereszturi igazgatótanárt, a mult őszön váratlanul elragadta.

Mély részvételt vette Marosi halálát mindenki, a ki csak ismerte őt, mert igazán szeretetre és becsülésre méltó ember volt. De őszintebben senki sem sirathatta volna meg, mint régi két barátja, e folyóirat egyik szerkesztője és e sorok írója. Ám a halál

elszakaszthatta végkép tőlünk, de érzelmeinket iránta meg nem változtathatta!

A baráti kegyelet érzésének engedünk, midőn elhunyt barátunk emlékét egy pár vonással e folyóiratban is megörökíteni kívánjuk, meg levén győződve egyszersmind, hogy e pár vonás értékkel birand bárki előtt is.

Sok szép tulajdonságát festhetnök, mert teli volt ő eredetiséggel, teli volt lelki kincsekkel; de mint már mondtuk, nem életrajzot akarunk írni, — hiszen egyszerű körben, nagy események nélkül folyt le az ő élete, kiható, válságos momentumok nélkül; csak egy pár fővonással akarjuk jellemezni Marosinak határozott, kiváló egyéniségét. Mint rendkívüli tehetséget és arany-jellemet akarjuk feltüntetni őt.

* * *

Már az elemi iskolában *) túlhaladta a kis, sovány gyermek gyors és eleven eszével tanuló társait, s épen ez indította a jó székely szüléket, hogy az iskolamester tanácsára a szép reményű fiút tovább taníttassák. Elvitték tehát a sz. kereszturi unitárius közép-tanodába, hol hasonlóképp annyira kivált tanuló társai közül, hogy vele versenyezni egyik sem tudott. Mint legyőzhetetlen tanuló végezte Kereszturon a gymn. öt osztályt, társaitól csodálatva.

Hire a kolozsvári főtanodába is elhatott, mielőtt oda ő is kijött volna. Beszélték a Kereszturról jött deákok, hogy jöni fog majd egy vasfejű ember, a ki előtt senki meg nem állhat, a kinek elég valamit egyszer elolvasni, hogy az örökre a fejében maradjon, a ki már is valóságos tudós sat.

Ferencz József osztálytársam és én, kik Marosival ugyanazon osztályba voltunk jutandók, és a kiknek — dicsekvés nélkül mondom — szintén ambíciónk volt az osztály élén megmaradni, némi aggodalommal néztünk a rettenetes vetélytárs elé. S mégis várva vártuk őt és — ugyszólván — előre fentük az eszünket a versenyre. Nem tagadom, hogy némely tantárgyat a nyári szünetidőn előre elkezdtem tanulni, hogy azzal is könnyebbitsem majd a versenyt. Itt nem csupán személyek, hanem a kolozsvári, tordai és kereszturi tanodákból a 6-dik osztályban özszekevert csoportok hagyo-

* Udvarhelyszékben, Alsó-Siménfalván, hol 1832-ben született.

mányos vetélkedése forgott fenn; mindenik csoport diadalmak tartotta, ha az osztály élére valamelyik társuk juthatott.

1852. augusztus végén megérkezett a mi új pályatársunk Kolozsvárra, s az unitáriusok főtanodájának „London“ nevű szobájában találkoztunk először. Itt ismerkedtünk meg Marosival. Első nyilatkozata ilyen forma volt: „hallottam már, hogy itt egy pár minden oldalról eminens pajtásra akadok, örülök rajta. A kemény versenytársakat mindig ohajtottam, — majd összeszedjük magunkat s meglátjuk, hogy Kolozsvár vagy Keresztur győz-e? Hanem jó barátok maradunk minden körülmények közt, ugy-e pajtások?“

E nyilatkozat kérdésnek látszék, pedig nem volt abban árnyéka sem a hiu kérdésnek. Nem volt az egyéb, egy önérzetes lélek nyílt, naiv nyilatkozatánál, mi őt már az első perczben vonzóvá és bizalmat gerjesztővé tette.

Az iskola aztán beállott, a verseny megkezdődött; ez azonban már néhány hét mulva elvesztette a vetélkedés jellemét s inkább testvéries szövetséggé vált. Az egyik egy, a másik más tantárgyban adta az elsőséget társainak s a miben magát erősebbnek érezte, abban segíteni igyekezett a többit. Így a három tanulótárs a szövetségben új erőt nyert s kölcsönösen büszkéek voltak egymásra.

Marosinak legkedvenczebb tantárgyai a nyelvek voltak, latin, görög, zsidó, német, francia, angol nyelvekben már a gymnasiumban bámulatos gyorsan és könnyen haladott. Ezekben egyikünk sem versenyezhetett vele. Oly éles érzéssel bontotta fel a legburkoltabb helyeket is, mint arra csak a született talentum képes. Ép úgy, mint Brassai bácsi, a magyar nyelvben sem szenvedhette az idegenszerű, idéetlen kifejezéseket. A különben ártatlan, csendes kedélyű ember képes volt indulatba jöni, ha bárkitől valami helytelen kifejezést hallott s nem nyugodott addig, míg az illetőt jó útra nem térítette.

Mikor Marosi az érettségi vizsgát letette, épen akkor üresegett meg váratlanul a kolozsvári unitárius főgymnásiumban a görög nyelv tanári széke. A főtanács segédtanári minőségben Marosit, a már jó nevű nyelvész alkalmazta ezen állomásra, s azt ő oly kitünő sikerrel töltötte be, hogy az első tanév végén a tanítványai által felmutatott eredmény általános bámulatot gerjesztett. Már ekkor s később mint rendes tanár is kedvelté tudta tenni az ifjúság előtt azt a tantárgyat, mely előtte is s utána is említett tan-

intézetben a legnépszerűlenebb volt. Gergelyünknek (így hívtuk rendszeren) már ez által is meg volt határozottan állapítva a tanári pályára való hivatottsága. A főtanács bölcsen intézkedett, midőn egy ily kitünő tehetséget a tanári pályára véglegesen kijelölt s később egyhangulag megválasztott. A segédtanársággal egyidejűleg vitte M. két évig az említett főtanodában az iskolafőnöki (seniori) hivatalt is.

Marosinak tanári ereje nemcsak abban állott, hogy az általa tanított tantárgyakat teljesen, a legbensőbb redőikig elsajátította s így azokban tanítványai előtt mint tökéletes hitelű tekintély tűnt fel; hanem egyszersmind abban is, hogy tantárgyait mindig megragadó hévvel és jó kedvvel adta elő. Soha egy helyet sem hagyott homályosan, hanem világos fejtegetés s a legtalálóbb példák és élénk képek által mindent megfoghatóvá és vonzóvá tudott tenni gyengébb tehetségű tanítványai előtt is.

1857-ben ősszel Marosi, nevezett két barátjával együtt, külföldre utazván, a göttingai, berlini és zürichi egyetemeken töltött két évet. Ott is csaknem kizárólag nyelvészkedésre fordította idejét. Belemélyedt az összehasonlító nyelvészet buvárlatába, s ez idő óta dolgozó szobáját szótárak s grammatikák legiója árasztotta el. A nyelvészeti eszme körből még barátai közt is csak ritkán tudott szabadulni. Folytonosan új meg új nyelvsajátságokról beszélt, s mindig oly elragadtatással, mely csak szenvedélyes nyelvészek sajátja.

Jegyzetekkel s tanulmányaival ládákat töltött meg már akkor, mikor külföldről hazajött. Hogy nyelvészeti témérek tanulmányait már régebb nem rendezhette és sajtó alá nem adhatta, annak két oka lehet. Egyik az, hogy mohó tovább-tovább buvárkodásában nem tartott nyugpontokat szerzett ismeretei rendszeres összeállítására, még mindig akart tudni valami újat, még mindig halogatta a megállapodást, alapos visszatekintést, s meglevő kincseinek productiv kidolgozását. S így ő inkább szenvedélyes buvár, mint rendező tudós maradt. Ha olykor figyelmeztettük erre, azt szokta mondani: eljő annak is az ideje; a mi halad, nem marad. Másik oka tanulmányai összeállítása halogatásának az lehet, hogy mint tanár Kolozsvárt, s különösen mint igazgató-tanár Sz. Kereszturon felette el volt foglalva mindig buvárlata körén kívül is. Ő atyja volt a tanuló ifjuságnak, azoknak naponkint százféle ügyeit meghallgatta, elintézte; segitni igyekezett mindenkin. Aztán czélul tűzte ki magának a sz. kereszturi gymnasium épületének megna-

gyobbitását. Ezért — daczára folytonos gyenge egészségének — szünetidőkön éveken át járt, kelt, buzditott, gyűjtött pénzt s építési anyagokat s végre meg is érte azt az örömet, hogy a megépített díszes épület a tanoda használatára átadatott ¹⁾.

Végre, úgy látszik, mégis hozzáfogott sok évi tanulmányai rendezéséhez. Legalább hozzám irt utolsó levelében ²⁾ azt mondja: „remélem, nem meszsze már az idő, midőn be fogom bizonyítani, hogy ha sokáig hallgattam is, de kutatni, munkálni, régi czéлом felé nem szüntem meg; talán nyelvünk eredetére is fogok vetni némi világot“. — Reménye nem teljesült. A halál meglepte munkaközben, nem engedte megérnie sok fáradozásának diadalát. Azonban egy hivatott nyelvbuvár sok évi buzgó kutatásának eredménye talán nem veszett el egészen.

Legjobb lenne, ha Marosinak nyelvészeti iratai Brassai bácsi műértő kezeibe kerülnének, ki leginkább van hivatva értékökről nyilatkozni.

Marosi azonban nem volt egyoldalú tudós, nem volt csak nyelvész. Nagy kedvelője volt ő a tudományos és szépirodalom egész mezejének s különösen a bölcsészetnek és költészetnek. A könyvtáraknak, muzeumoknak, olvasóköroeknek nem volt buzgóbb látogatója, mint ő. Homer és Plátó, Horatius és Virgil, Shakespeare és Lord Byron, Rousseau és Beranger, Kant, Göthe, Kölcei és Petőfi, szóval minden nemzet classicusai annyira emlékezetében voltak, hogy beszédében s írásaiban alkalmilag folyvást idézte azokból a legszebb helyeket. Ez volt Marosinak egyik kiváló sajátága. A kik őt ismerték, egyaránt bámulták páratlan emlékező tehetségét, mely kifogyhatatlan idézeteiben nyilvánult. Arany s Petőfi költeményeit könyv nélkül tudta. Az egyszerüt és népiest különösen kedvelte s némi büszkeséget talált abban, hogy ő is a nép embere. A természeteshez mindig ragaszkodott. Kolozsvárt régebb, mint fiatal emberek, együtt több előkelő család körében fordulván meg, ha olykor egy s más társadalmi szokásra figyelmeztettük, mosolyogva szokta mondani Petőfi eme szavait: „a korlátlan természet vad virága vagyok én“. — A ki először látta, némi nyersséget talált is Marosiban. De ha jobban megismerte, csak természeteséget látott benne, a mi jellemének naiv nyíltságát emelte s rokonszenvre gerjesztett.

Kolozsvárról saját kérésére tették át a kereszturi gymnasiumhoz; mint mondá, azért vágyik szülőföldre, mert ott természet-

¹⁾ Ebben természetesen a gondnok uraknak is nagy érdeme van. — ²⁾ Apr. 1874.

sebb a világ, egyszerűbbek az emberek, több a mező, illatosabb a virág, szabadabb a levegő!

Sok szép ismereteinek köszönhette Marosi, hogy Udvarhelyszéken ámbár soha sem járt utána — oly tekintélylyé vált, hogy minden kiválóbb közünnepély, népgyűlés, vagy főemberek utazása alkalmával vezérszónokul őt igyekeztek megnyerni. Egyszer b. Eötvös József, boldogult miniszterünk, a székelföldön átutaztában a Marosi üdvözlő beszéde által annyira meg volt lepetve, hogy lelkesülten mondá, hogy a népet, melynek körében oly magas eszméket s oly felvilágosult tiszta gondolkozást talál, nem félti a pusztulástól; mert a népnek ily vezérek alatt biztos jövője van.

Midőn figyelmeztetve volt, hogy ha folyamodik, könnyen kap tanfelügyelői állomást: ő erre határozottan kijelenté, hogy miután nem hiszi, hogy bármely pályán hasznosabban működhetnék, mint azon, a melyen van, más pályára lépni nem kíván. A közügy, mondá, csak úgy fejlődhetik, ha mindenki azon a téren működik, melyre legtöbb képzettséget s hivatást érez. A mennyire jellemzi ez Marosinak nemes szerénységét, ép annyira bizonyít az ő egyszerű, egészséges gondolkozásáról.

Marosi pedig soha sem beszélt máskép, mint a hogy igazán érzett. Az ő szíve nyílt volt, rejtett gondolatai nem voltak. Ő egészen átlátszó volt, mint a kristály. Csoda-e, ha a kikkel érintkezett, csoda-e, ha tanítványai, a kik naponta hallgatták és tőle mindig szépet és jót hallottak, a kik őt mindig őszinte, nemes, mivel léleknek ismerték, s minden közügyért buzgónak, fáradhatatlannak látták, csoda-e, ha kivétel nélkül tisztelték benne a nagy tudományu férfit s szerették az aranytiszta jellemet?!

Ha a tudomány rideg jellemmel is tiszteletet parancsol, s ha a nyílt becsületes jellem együgyü tudatlansággal is vonzólag hat: mennyivel fokozottabb tiszteletet és szeretetet kell gerjeszteniök azon keveseknek, kikben ész és szív, tudomány és tiszta jellem oly nagy mértékben s oly teljesen egyesül, mint Marosiban.

Ő egyik pillanatban komoly férfi, a másokban ártatlan gyermek volt; erős értelemmel, sok tudománnyal annyi naivságot párosulva nem láttam. Ez Marosinak fő jellemvonása. Ő tudott beszélni a tudóssal és tudatlannal, bölcsessel és együgyüvel, nagygyal és kicsinyvel; mindenik megértette s mindeniket megnyerte.

Marosi szeretete határtalan volt; bálványozta egyszerű szülét, mintha csak neje s kis leányáért élt volna*), kész volt a tar-

*) Marosi 1864-ben vette nőül Antal Máriát, Antal Mihály Kolozsvár városi város-gazda leányát. Egyetlen kis leánya 1870-ben született. *

pei szikláról legrani barátaiért, imádta hazáját, nemzetét, szerette az emberiséget, rajongott az igazságért, szabadságért, áldozni tudott mindent a szépért és jóért. . . . Ilyen volt Marosi, a legjobb s nemesebb szivek egyike a világon.

Egyszer a németországi Harz-hegyek közt hárman utazván, egy elhagyott hegyen néhány pásztor vett körül minket, pénzt akarván zsarolni. Én felindulva e silányságon, pénz helyett hitvány embereknek neveztem őket, mire tettelegesen akartak rám támadni; e veszélyes pillanatban Marosi gyorsan leveté kabátját, székeleyesen megforgatja utazó botját s „ne félj Áron, míg engem látsz!” kiáltással mellém ugrik. Az ártatlan ember hőssé vált; megrettent zsarolóink visszavonultak. Ferencz József barátom egy humoros költeményben örökitette meg ez esetet.

Pár év előtt meg a szerencsétlen politikai pártszenvedélyek hullámzása közt egy tanügyi cikkemért, melyet a legjobb indulat sugalt, némelyek egy pár lapban méltatlanul megtámadtak. Marosi volt az első, a ki levelében tudatta, hogy olvasta cikkemet, tökéletes igazam van, ne csüggeszsen a méltatlan támadás, ha kell, ő síkra száll mellettem bárki ellen. stb. Kérem kellett őt, hogy ne elegyedjék a dologba, majd elvégzem magam.

Hány hasonló példát tudnék felhozni, mely Marosi igaz baráti szívéről, ántik-szép jelleméről tanuskodik.

Mint tanár és hazafi, mint barát és családtag, mint polgár és ember egyaránt kiváló egyéniség, vonzó mintakép volt ő, teli szellemmel, teli gazdag ismeretekkel, szent buzgalommal, a legjobb szívvvel. Marosi nem fáradt ki soha tenni és hatni maga körül minden irányban nemesen és jóltevőleg.

Korán hunytál el, kedves barátunk! Nemes buzgalmadra, fáradhatlan munkásságodra még sok szüksége lett volna azon körnek, melyben éltél. Eszed és jellemed még sokáig ragyoghatott volna itt köztünk. Ámde eleget éltél arra, hogy nyomaidon meg-lássék egy igaz férfinak, egy erős szellemnek, egy hív léleknek mély és áldott hatása! Eleget éltél arra, hogy emlékedet ereklüként szívünk megőrizze.

Pályádon a hivatottak, az emberek közt a legnemesbek egyike voltál. E szerény koszorút, melyet igaz szeretet teszen sírodra, megérdemelted.

A por porrá lesz; az erény és szellem

A sír martaléki nem lehetnek!

Buzogány Áron.